

שינוי מנהגים בקהילה משתנה

הרב ישי ליסנר

1. קהילה ישנה וקהילה חדשה
2. קהילה חדשה שעתידה להתרחב
3. מה נחשב לשינוי מנהג?
4. מקרים מיוחדים שבהם ניתן לשנות את מנהג המייסדים
5. שלום הבא מתוך התפילה

לעיתים קהילה מוקמת על אדני מנהגים מסוימים. לאחר זמן מתרחבת הקהילה ונוספים לה חברים חדשים עם מנהגים שונים או צרכים חדשים. פעמים רבות החברים החדשים שהצטרפו רבים מבחינה מספרית, אפילו יותר מדור המייסדים. המצב החדש מעלה דילמה: האם ניתן לשנות חלק ממנהגי הקהילה שנהגו עד כה ולהתאימם לציבור החדש שנוסף לקהילה או שיש להותיר את מנהג המייסדים על כנו ללא שום שינוי?

1. קהילה ישנה וקהילה חדשה

הפרי חדש¹⁵⁵ דן בשתי קהילות שגורשו ממקום יישובן וכעת התיישבו במקום אחד. בדבריו הוא קובע שתשמכנה לנהוג כמנהגן משום שנחשב לעיר חדשה ומותר לכל קהילה לנהוג במנהגה. אבל במקרה שכבר ישנה קהילה וקהילה חדשה מצטרפת, הוא כותב:

נראין הדברים...דאף אם באו מרובים ובני העיר שבאו לשם (הקהילה החדשה) הם מועטין **דהני בתראי גירי בתר קמאי במנהגותם** בין לקולא בין לחומרא, וזה ברור בעיני.

---

¹⁵⁵ אורח חיים סימן תצו סעיף יט.

לדעתו, שאלת הכמות הקובעת את המנהג היא רק בזמן ייסודה של קהילה חדשה, אבל בהצטרפות לקהילה קיימת אין משמעות לכמות, ואפילו הצטרפו רבים הם נגררים אחר מנהג הקהילה הקיימת.

יסוד הסברה הובא בדברי הבית יוסף בתשובותיו בשו"ת אבקת רוכל (סימן ריב):

היכא שקדמה קביעות כת אחת לחבירתה אעפ"י שהכת האחרונה מרובים מהקודמים – נראה דבטלים הם לגבי הראשונים, וכמו שדקדקתי מהגהות אשרי. **וטעמא רבה איכא במילתא דכיון דאלו קדמו קביעותם בעיר, כל הבאים לדור שם טפלים הם להם.**

מתשובתו עולה כי הסברה נשענת על הגדרת המייסדים הראשונים כעיקר וכל הבאים לאחר מכן הרי הם טפלים להם ומתבטלים אליהם. לאור זאת קבע הבית יוסף כי אף אם לבסוף יהוו המצטרפים רוב ביחס למייסדים, עדיין הם יתבטלו אליהם:

שבתחלה באו ספרדים ואשכנזים לדור בפליבינ"א והספרדים היו מרובים על האשכנזים והיה לאשכנזים לנהוג כמנהג הספרדים בין להקל בין להחמיר... הגם כי אחר כך באו עוד אשכנזים אחרים ונתוספו על הראשונים – לעולם הספרדים מרובים, ואפילו אם היו מתרבים האשכנזים על הספרדים צריכים האשכנזים לנהוג כמנהג הספרדים לפי שהאשכנזים הראשונים שבאו בטלו לגבי הספרדים ההם והיו צריכים לנהוג כמנהגם כמו שהוכחתי. אם כן הוה להו כולם כספרדים וכל האשכנזים הבאים אחר כך בטלים לגבייהו.

כך נקט המשנה ברורה להלכה:¹⁵⁶

בנשאר בה אפילו מיעוט – כל שיש עדיין שם קהלה עליה, הבאים לשם מתחייבים לנהוג כמנהג המקום הזה דאין שיעור לקהלה... **ואפילו הבאים לתוכה רבים ממנה נטפלים המה להמיעוט שבה.**

וכן פסק בשו"ת עשה לך רב ח"ד סימן טו בדבר בית כנסת נוסח תימן שמיעוט המתפללים נוהגים לפי נוסח 'שאמי', ובחגים יש רוב של מתפללים בנוסח 'בלדי':

אחרי העיון נראה... שכל בית כנסת שנוסד על יסוד מנהג מסויים ונוסח תפלה קבוע, אין בכח הבאים אחריהם לשנות אף אם יהיו רוב, משום דקמא קמא בטיל. זאת ועוד, אפילו יבואו בפעם אחת מספר מתפללים גדול יותר

¹⁵⁶ ביאור הלכה סימן תסח סעיף ד.

מהקבועים וירצו לשנות הנוסח – אין הם רשאים כיון שהראשונים קבעו והתקינו תחלה.

הרב משה פיינשטיין¹⁵⁷ קיבל את העיקרון הזה, אבל בדבריו נשמע שיש גם גבול לדין 'קמא קמא בטייל':

בדבר מקום אשר מנהגיהם הם בנוסח אשכנז אבל מכיון שבמדינה זו דרים בכל סביבה גם אנשים שמנהגיהם בנוסח ספרד ומתפללים גם כן בבית הכנסת זה הנהיגו במשך הימים איזה מנהגים שנוהגין בהם המתפללים בנוסח ספרד, פשוט לע"ד שאם רוב המתפללים הם מאלו דנוסח אשכנז ודאי לא היה להם להנהיג אלו המנהגים נגד רוב המתפללים. ואף אם רוב המתפללים הם עתה מאלו דנוסח ספרד, מסתבר שאסור לשנות מנהגי המקום כיון שאיכא שם גם הרבה מאלו דנוסח אשכנז אף שהם מיעוט.

מסיום דבריו אנו למדים שהנימוק להמשיך ולנהוג כמנהג הראשון הוא "שאיכא שם גם הרבה מאלו דנוסח אשכנז אף שהם מיעוט", כלומר, שם קהילת המייסדים עדיין ניכר אף שהם מיעוט ועל כן עיקרון 'קמא קמא בטייל' תקף. אמנם נימוק זה מעלה את השאלה מתי נחשב ששם קהילת המייסדים כבר לא קיים? האם כאשר כבר אין אף לא אחד מדור המייסדים? האם כשנשארו שניים? שלושה? בשלטי גיבורים¹⁵⁸ התייחס לשאלה זו:

ואם נעקרו משם כל אנשי המקום ההיא לגמרי, ועמד המקום כמה שנים בלי יהודים כלל, ואחר כך באו לעמוד שם יהודים ממקום אחר... מסופקני אם עליהם להנהיג כך (כמנהג הקהילה הקודמת) או לאו וצ"ע.

מדבריו המסופקים ניתן להבין שישנה אפשרות לומר שמנהג המקום הופך למחייב מיום היווסדו, ולא ניתן לשנותו אפילו אם דור המייסדים כבר נעלם.

¹⁵⁷ שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן כא.

¹⁵⁸ עבודה זרה ב ע"א מדפי הר"ף.

על דברים אלו חלק החק יעקב:¹⁵⁹

כיון שנתבטל הקהל נתבטל מנהגם ואסתלק מעשה ראשון, כי פנים חדשות באו לכאן... ואף שראיתי... בשלטי גיבורים מסתפק בכיוצא בזה, לעניות דעתי אין כאן שום ספק כלל ואין ספיקו מוציא מידי ודאי.

ברור אפוא לחק יעקב שקהילה יכולה להתבטל, והבאים למקום הקהילה שבטלה, יכולים לנהוג מנהג חדש. אמנם לא ברור מדבריו מה נקרא ביטול הקהילה.

אכן הפרי מגדים¹⁶⁰ הסתפק אם דור המייסדים עזב ברובו ונשאר מקצתו נחשב כביטול הקהילה:

וכל זה שנחרבה מאין יושב, אבל נתגרשו רובם ונשאר מיעוט, יש לומר אף שאחר כך נתישבו ממקום שמקילין, אסור לשנות מקום שנתישבו, וצ"ע.

הביאור הלכה על אתר הביא את ספקו של הפמ"ג, אך הכריע שאף מיעוט שנשארו אינם בטלים:

בפמ"ג מסתפק אפילו בנשארו בה קצת, כיון שנתגרשו רובם עיין שם. ולענ"ד בנשארו בה אפילו מיעוט **כל שיש עדיין שם קהלה עליה** הבאים לשם מתחייבים לנהוג כמנהג המקום הזה.

ובהמשך דבריו מבאר הביאור הלכה מה נחשב "שם קהילה":

דקהלה שיש בה מנין מיקרי קהלה והבאים לשם נטפלים, ופשוט (שהכוונה בכך)... שיש לה עכ"פ **כל צרכי צבור כנהוג** דהיינו בית הכנסת ומתפללים בה בכל יום בצבור ויש להם מו"ץ ומקוה וכדומה כנהוג בכל קהלות ישראל דאל"ה גם היא בעצמה נטפלת לעירות הסמוכות לה.

מדבריו עולה שכל עוד הקהילה מתפקדת כנהוג ויש לה מאפייני קהילה, אף שרוב דור המייסדים איננו, עדיין כל המצטרפים (אפילו שהם רוב) טפלים ומתבטלים למנהג הקהילה. אמנם ברגע שהקהילה חדלה להתקיים כקהילה, על אף שישנם עדיין מתפללים מדור המייסדים, המצטרפים החדשים יכולים להנהיג מנהגים חדשים ואינם מחויבים למנהג המייסדים.

¹⁵⁹ סימן תסח ס"ק ט.

¹⁶⁰ אורח חיים אשל אברהם סימן תסח סעיף ד.

דומני שזו כוונתו של הרב פיינשטיין בתשובתו לעיל, שכל עוד "איכא שם גם הרבה מאלו דנוסח אשכנז", דהיינו שעדיין 'שם הקהילה' קיים וכל הבאים לאחר מכן מתבטלים למנהגי הקהילה. אין זו שאלה של כמות הנשואים, אלא שאלה של איכות הנשואים מבחינת 'שם הקהילה'.

2. קהילה חדשה שעתידה להתרחב

לעיתים מוקם יישוב חדש או קהילה חדשה ובתכנון הבניה יש שלבים נוספים שאמורים להיבנות. האם ניתן להגדיר את מנהג הגרעין הראשון שייסד את הקהילה כדור המייסדים שיכול לקבוע את המנהגים ולאחר מכן מנהגם יחייב את הבאים אחריהם?

מפשט דבריו של הביאור הלכה עולה שכאשר יש מניין והקהילה מתפקדת כנהוג, מנהגם מחייב את הבאים אחריהם.

אמנם יש לעיין שמא הידיעה בזמן הקמת הקהילה בדבר הצטרפותם של חברים נוספים הופכת את המנהג לזמני עד שיגיע רוב הציבור המתוכנן, והוא יהיה בעל הסמכות בקביעת המנהג הקבוע.

כך עולה מדברי הרב פיינשטיין:¹⁶¹

יש לעיין אם בארגענטינא שנקבצו מכל המדינות ולא כל כך בריבוי שיתיישבו במקום בית הכנסת אחד יהודים שבאו ממקום אחד שנוהגים מנהג אחד ומדברים בהברה אחת שיוכלו לקבוע מנהג דאף אם מעט הראשונים היו הרוב ממקום אחד הרי ידעו ובנו בית הכנסת גם אדעתא דאלו שיבואו אחר כך שאפשר שיהיו מרובין.

הידיעה שעדיין רוב חברי הקהילה העתידיה אינם כאן נוטלת את 'שם הקהילה', וכל עוד הקהילה בהתהוות לא ניתן להגדיר את דור המייסדים הקובע את המנהג ומחייב את הבאים אחריהם.

¹⁶¹ איגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סה.

בתשובתו לאנשי מושב גדיד הסתפק הרב יעקב אריאל¹⁶² אף הוא בשאלה זו, ועל כן המליץ לאנשי הקהילה לנהוג במצב זמני:

ומכיון שגם אתם רואים את עצמכם כרגע במצב זמני, כדי לאפשר קליטת משפחות נוספות, וכל מגמתכם היא אהבת האמת והשלום, רשאים אתם לדחות את ההכרעה עד אשר תגיעו אל המנוחה ואל הנחלה... וכיצד עליכם לנהוג בינתיים עד אשר תקבעו נוסח קבוע? על כל אחד להחזיק בינתיים במנהג אבותיו, אך מבלי לגרום למחלוקת.

הרב חיים דוד הלוי¹⁶³ העלה סברה נוספת בדבר הרחבת כוח דור המייסדים לא רק לגרעין הראשוני אלא לכל השייכים לקהילה זו:

בנדון דידן שבית הכנסת שייך מעיקרו לכל בני הקהל הגרים בעיר ויכולים הם לטעון שאין למתפללי נוסח 'שאמל' דין קבועים, וביחוד אם בית הכנסת נבנה מתרומות כל הצבור או מקופת מוסדות הצבור שאז שייך הוא לכולם.

ממילא בקהילה מתפתחת, שבית הכנסת אמור לשרת את כל תושבי האזור, יש סברה לומר שאין לאלה זכות על אלה בקביעת המנהגים עד אשר יתגבש רוב תושבים שבית הכנסת שייך להם, ואז יוכלו להנהיג מנהגים קבועים שיחייבו את הבאים אחריהם.

3. מה נחשב לשינוי מנהג?

עד כה הגדרנו את המקרים שבהם ניתן, או לא ניתן, לשנות מנהג של דור המייסדים. אמנם שומה עלינו להגדיר מה נחשב לשינוי מנהג. האם הוספת מזמורים לפי נוסח אחר נחשבת לשינוי? האם שינוי מקום אמירת ההושענות בתפילה של סוכות נחשב לשינוי?

הרב פיינשטיין¹⁶⁴ נותן הכוונה בשאלה זו:

דברים חדשים שאין בזה סתירה להמנהגים הראשונים אלא שמתחלה לא נהגו בדבר זה ועתה רוצין להנהיג, יש ודאי רשות להנהיג אבל צריך הסכם אדם חשוב שהוא הרב של הקהל דבלא אדם חשוב אי אפשר לתקן כלום...

¹⁶² שו"ת באהלה של תורה חלק ב סימן א.

¹⁶³ שו"ת עשה לך רב חלק ד סימן טו.

¹⁶⁴ איגרות משה אורח חיים ח"ב סימן כא.

וגם צריך שיהיה הסכמת רוב הקהל להמיעוט אף בצרוף הרב אין מועיל תקנתם כלום.

שינוי הוא דבר הסותר את המנהג הקודם, אבל תוספת ומנהג חדש שלא נהגו עד כה אינם נחשבים לשינוי וניתן להנהיגם, אף שדור המייסדים לא נהג בהם. אמנם שני תנאים הציב הרב פיינשטיין כדי לשנות: 1. הסכמת אדם חשוב מהקהילה (הרב או נשיא הקהילה, גבאי ראשי); 2. הסכמת רוב הקהל.

בתשובתו שם מציע הרב פיינשטיין כמה דוגמאות יישומיות לעיקרון זה:

אמירת מזמורי תהלים כמו 'לדוד מזמור' אחר שמונה עשרה דלילי ראש השנה ויום כיפור ואמירת 'שיר ממעמקים' אחר 'ישתבח'... מכל מקום **כיון שהיה זה בלא מעשה לא שייך לומר שהיה מנהג כך בקפידא** אלא שלא הנהיגו זה ועתה כשרוצים רוב הקהל יכולים להנהיג. וכן הוא באמירת הלל בלילי פסחים לא שייך לומר שהיה אצלם מנהג שלא לומר אלא שלא היה מנהג לומר, לכן באם רוצים רוב הקהל יכולים להנהיג ודוקא בהסכם הרב כדלעיל.

אבל בדבר הסותר למנהגם דמתחלה, כמו באמירת הושענות שנהגו מתחלה לומר אחר מוסף ועתה רוצים להנהיג לומר אחר הלל ויש טעם דוקא אחר מוסף כדכתב הב"ח... אסור לשנות לומר אחר הלל.

מכאן שאף אם לא ניתן לשנות ולסתור את מנהגי היסוד של דור המייסדים, ניתן להוסיף מנהגים ותוספות שאינם סותרים את הנהוג עד כה, לאור הרכבה המשתנה של הקהילה, וזאת בכפוף לשני התנאים שהציב הרב פיינשטיין.

4. מקרים מיוחדים שבהם ניתן לשנות את מנהג המייסדים

למרות האמור עד כה בדבר שימור מנהג מייסדי הקהילה, הפוסקים התייחסו למקרים שבהם ניתן יהיה לשנות את מנהגי דור המייסדים גם בעודם עדיין תחת 'שם קהילה'.

1. קיום המניין

הרב שמואל לנדא¹⁶⁵ נשאל לגבי בית כנסת ספרדי שהתמעט המניין וכעת יש להם מניין מצומצם עד שפעמים הם נזקקים להשלמת המניין. אמנם הבאים להשלים את המניין רוצים להתפלל בנוסח אשכנז. הקהילה הספרדית שאלה אם מותר להם

¹⁶⁵ שו"ת שיבת ציון סימן ה.

לשנות את נוסח התפילה בבית הכנסת לנוסח אשכנז. בתשובתו הוא מחדש שבמקרה זה יהיה מותר לשנות ממנהג המייסדים:

נלע"ד שרשאים לשנות מנהגם כיון שיש בו צורך להם להשיג מנין עשרה להתפלל בבית הכנסת של ספרדים... בצורך גדול כזה ההכרח לא יגונה לבטל להם מנהג ספרדים למנהג אשכנזים דלא עדיף ממצות עשה דאורייתא. ואיתא במסכת ברכות דף מ"ז ע"ב דר"א שחרר עבדו כדי להשלים לו למנין עשרה בבית הכנסת להתפלל, ואף שהמשחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו, אפילו הכי מסיק שם הש"ס כיון דמצוה להתפלל בעשרה הוי מצוה דרבים ודוחה העשה דלעולם בהם תעבודו... הרי מבואר דבשביל צורך להתפלל במנין עשרה דוחין למצות עשה דאורייתא, מכל שכן שיש לדחות מנהג בשביל צורך להשיג מנין עשרה להתפלל.

הרי לנו שאם תבטל תפילה בציבור רשאים בני הקהילה לשנות את המנהג כדי שיוכלו להתפלל במניין מרווח. במקרים מעין אלו גובר השיקול של תפילה במניין על קביעות המנהג. וייתכן לומר לאור ההגדרה שהובאה לעיל, ש'שם קהילה' גדרו בהיות הקהילה יכולה לתפקד כמקובל, וממילא כשמתבטל המניין ניתן לומר שכבר כעת בטל 'שם קהילה' ומותר לשנות את המנהג לפי צורך המצטרפים החדשים.

2. פער בין שפת המתפללים לנוסח הנהוג במקום

הרב לנדא בתשובתו הביא מקרה נוסף שבו מותר יהיה לשנות את מנהג המייסדים:

ועוד זאת גם התינוקות והנערים מבני הספרדים אינן יכולין להתפלל כמנהג ספרדים מפני שאין להם כעת מלמד תינוקות ספרדי, ובני הספרדים צריכים לילך לבית הספר למלמד של קהל אשכנזים ואינם מרגילים לדבר המבטא בלשון הקודש כדרך הספרדים, ואינם מבינין ולא רגיל על לשונם שפת ספרדים להבין התנועות וחיתוך התיבות בשפת הספרדים, ואם ש"צ ספרדי מתפלל בציבור אינם מבינים התפלות לענות אמן על הברכות. ועתה בא בשאלה אם הספרדים רשאים לנהוג להתפלל בבית הכנסת שלהם כמנהג אשכנזים?

הילדים הלומדים בבתי הספר התרגלו לשפה וסגנון מסוימים וכעת נוצר פער בין השפה היומיומית שלהם לשפת התפילה, דבר המקשה עליהם להבין את התפילה בבית הכנסת ואת שפת שליח הציבור. האם גם שיקול זה מצדיק את שינוי מנהג מייסדי הקהילה?

בתשובתו הוא מתייחס לחשיבות השמירה על מנהג אבות:

המנהגים שנהגו בשרשי תפלה אין לשנות מנהג מקומו כי כל שבט מישראל יש לו שער מ"ב שערים ומנהג, ואיתא בירושלמי אף על פי ששלחנו לכם סדר התפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם ע"ש, וא"כ לכאורה קשה להם לשנות מנהגם בנוסח התפלה ממנהג ספרדי למנהג אשכנזים.

אך בשל חשיבות התפילה וקיומה כראוי כתב:

אף על פי כן, נלע"ד שרשאים לשנות מנהגם... הוא צורך להנערים אשר לא הורגלו כעת בשפת הספרדים וצריכים לש"צ אשכנזי, בצורך גדול כזה ההכרח לא יגונה לבטל להם מנהג ספרדים למנהג אשכנזים.

השיקול של חיבור הנערים לתפילה מאפשר לדעת השיבת ציון לשנות ממנהג המייסדים ולהנהיג מנהג שיתאים לשפת התפילה של נערי הקהילה.

חשוב לציין שבהמשך תשובתו הרב לנדא עומד על הצורך לתקן את המצב הזה ולהשיג לנערים מלמדים שילמדו אותם בשפת מנהג אבותם בהגייה ספרדית, ובכך יוכלו לחזור ולהחזיק במנהג אבותם.

ולא כלו רחמי ה' שיפרו וירבו ויעצמו ויהיה להם מנין ברווח מאנשים ספרדים וגם יהיה סיפוק להם להחזיק לבניהם מלמדים ספרדים שירגילו את בניהם לשפת ספרדים.

אבל עד שתתוקן המציאות הזאת, מותר להם לשנות את מנהג הקהילה ולהתאימו לצורך של בני הנוער. אמנם יש מקום לשקול היטב שינויים בשל סיבה זו, כי לעיתים נדרש דווקא מאמץ חינוכי להביא את הנוער להחזיק במנהג האבות ולא להפך, אבל לעיתים יש חשיבות לגשר על פערים בין בני הנוער ובין התפילה. והדבר צריך שיקול דעת ואחריות.

בתשובת השיבת ציון שתי השאלות (של מניין מצומצם ושפת הנערים) מובאות יחדיו, ויש לעיין אם כל אחד מההיתרים עומד לבדו והרב לנדא היה מתיר גם ללא צירוף האחר או דווקא צירוף שתי הבעיות הוביל לשעת הדחק של שינוי המנהג.

3. אחדות וריבוי תורה ותפילה

הרב מרדכי יעקב ברייש¹⁶⁶ נשאל על בית מדרש שהנדבן תורם המבנה תיקן בו תקנה שנוסח התפילה יהיה אך ורק אשכנזי. לאחר כשמונים שנה שנהגו כפי תנאו, הצטרפה לבית המדרש קבוצת חסידים גדולה שהיוותה את רוב מתפללי המניין בבית המדרש. לנוכח מצב זה עלתה השאלה אם ניתן לשנות את הנוסח לנוסח ספרד שיתאים לקבוצת החסידים החדשה שהיא הרוב, או להותיר את נוסח אשכנזי בבית המדרש והחסידים יפרשו ויקימו לעצמם בית מדרש חדש.

בתשובתו התחשב הרב ברייש באפשרות עזיבת החסידים:

ועוד והוא העיקר, כיון דבלא החסידים יהיו במתי מעט וברוב עם הדרת מלך ויחד עם החסידים ירבה בשם תורה ותפלה... וכמובן אשר גלל זה יתרבה בשם תורה ויראת שמים ואין לך מעלין בקודש יותר מזה, ודאי דמותר לשנות אף אם הבעלים מעכבין.

השיקול לאפשר קהילה אחת במקום קיום שתי קהילות נחשב לריבוי תורה ותפילה וברוב עם הדרת מלך. שיקול זה – די בו כדי לאפשר לשנות את התקנה הראשונה שעליה נתייסד בית המדרש. אמנם התנאי של הרב ברייש הוא:

ודאי מותר לשנותו אם כולם יסכימו לזה... וגם יש אומדנא דמוכח דלנודב גופא ניחא שיתרבה תורה ותפלה בבית מדרשו. אכן זה דוקא אם כל בני הבית מדרש יסכימו לזה, אבל אם יש מוחים... אפילו אחד יכול למחות אם לא על פי ז' טובי העיר... ואם כן בנידון דידן כשיש מוחין צריכין על כל פנים שכל הגבאים יסכימו לזה שהם נחשבים כז' טובי העיר, ואם גבאי אחד מוחה קשה להתיר נגד דעת המג"א... ואם כל אחד יתפלל כמנהגו יש לא לתגודדו, ואם החסידים יעזבו בית המדרש יתמעט תורה ותפלה, מהנכון לפשר ביניהם שיסכימו כולם.

הסכמה קהילתית רחבה או הסכמה מלאה של גבאי הציבור ומנהיגיו יכולה לאפשר שינוי מנהג המייסדים על מנת לשמור על קהילה אחת, ועל ידי כך ירבו התורה והתפילה.

¹⁶⁶ שו"ת חלק יעקב אורח חיים סימן לו.

הרב ברייש לא נכנס כלל לשאלת שינוי מנהג מייסדים ורק דן ביכולת לשנות מהתנאי של הנדבן. ייתכן שזה קשור לניסוח השאלה כפי שהונחה לפניו:

גם כל הגבאים דבית המדרש הנ"ל, להם אין נפקא מינה איזה נוסח יתפללו
רק גבאי אחד אין רוצה בשום אופן רק שיתפללו בנוסח אשכנז שמכבר.

נלמד מדבריו, שכאשר יש הסכמה מלאה בקהילה והשאלה היא רק משפטית הלכתית אם ניתן לשנות את מנהג המייסדים, אין מנהג המייסדים מחייב עוד וניתן לומר ש'שם הקהילה' הקודם בטל. כאשר אין הסכמה ויש מחלוקת באיזה מנהג לנהוג, מנהג המייסדים קובע, ולא ניתן לשנותו. לכן הרב ברייש נדרש בעיקר לשאלת היכולת לשנות מתנאי הנדבן לאחר שהשואל ציין שלגבאים "אין נפקא מינה איזה נוסח יתפללו".

5. שלום הבא מתוך התפילה

ראוי לחתום סוגיה זו בהדגשת ערכו של השלום ואחדותה של הקהילה הבאים מתוך אחדות הקהילה בתורה ותפילה.

הגמרא במסכת ברכות יד ע"א אומרת:

אמר רב: כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל – כאילו עשאו במה, שנאמר: "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא", אל תקרי בְּמָה אלא בְּמָה.

רב מחבר חיבור עמוק בין ערך השלום לתפילה ומחדד את העובדה שיש שלום הבא לפני התפילה הדומה לבניית במה. מבאר הרב קוק¹⁶⁷ שלערך השלום ישנן שתי מטרות: האחת – שלכל פרט יהיה טוב יותר כשהיו שלום ואחוה בין האנשים. השלום מקבל את ערכו בהיותו מיטיב את עולמו הפרטי של האדם. זהו שלום שלפני התפילה, ומבחינה מסוימת הוא נחשב לבניית במה פרטית המקדשת את העולם הפרטי.

השנייה, והיא גבוהה יותר:

מאחר שכולנו אחים אנחנו לאבינו שבשמים ובאחדות ושלום בני אדם יוכלו לצאת לאור החמודות הגדולות של שלימות החכמה והצדק והמשרים.

¹⁶⁷ עין איה, ברכות פרק ב פסקה כ.

זהו השלום הבא לאחר התפילה. שלום זה מיוסד על הזכרת שם שמים ושאיפה להוצאה לפועל של תכלית השלום הגבוהה ביותר.

מקומו של בית הכנסת כמקום תפילה – ראוי לו לחזק את ההבנה בדבר ערכם של השלום והאחדות הבאים מתוך עולמה של התפילה וקיום הקהילה.

יקבל עליו קודם תפילה מצות 'ואהבת לרעך כמוך' ויכון לאהוב את כל אחד מישראל כנפשו כי אם ח"ו יש פירוד לבות בישראל למטה אזי גם למעלה אין התאחדות, אבל התאחדות בגופיהם שלמטה גורם התאחדות ודביקות נפשותיהם למעלה ועל ידי זה גם תפילותיהם מתאחדות ואז בהיות תפילותיהם כלולות יחד הן רצויות לפניו יתברך שמו.¹⁶⁸

¹⁶⁸ קיצור שולחן ערוך יב, ב, בשם האר"י.